

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 17.

ΤΟΜΟΣ Β΄.

14 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1893.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ.*

Τὸ ἀρχαιότατον περιώθεν ἡμῖν ἔργον, τὸ περιέχον στοιχεῖα τῆς δημώδους ἐστὶν ὁ «Συντίπας». Ἐν αὐτῷ εἰσέτι λίαν σποράδην ἀπαντῶσιν ἐπιρροαὶ τῆς δημώδους γλώσσης. Ἐτι μᾶλλον διακρίνονται τὰ στοιχεῖα τῆς δημώδους ἐν τοῖς δύο ποιήμασι τοῦ μοναχοῦ Θεοδώρου Πτωχοπροδρομοῦ τοῖς ἀνατεθεῖσι τῷ Αὐτοκράτορι Ἐμμανουὴλ Κομνηνῷ (κατὰ τὸν 12 μ. Χ. αἰῶνα). Ἐκ δὲ τοῦ 14 μέχρι τοῦ 16 αἰῶνος περιεσώθησαν διάφορα τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης μνημεῖα ἐν λόγῳ ἐμμέτρῳ. Τῶν ποιητικῶν τούτων προϊόντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγνοεῖται ὁ συγγραφεὺς καὶ ὁ τόπος ἐνθα προῦλθεν εἰς μέσον, οὐκ ὀλίγα δὲ εἰσὶ κατὰ τρόπον ρωμαντικῶν πεποιημένα. Τὸ ἐπισφράγισμα τῆς ρωμαντικῆς ταύτης διευθύνσεως ἀποτελεῖ ὁ Ἐρωτόκριτος, τὸ μέγα τοῦτο ἐντεχνον ἔπος τοῦ Κρητῶς Βιγεντιῶν Κορνάρου κατὰ τὸ δευτέρον ἡμῶν τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ἀκμάσαντος. Καὶ ἀληθὲς μὲν, ὅτι τὸ ἔπος τοῦτο ἐποιήθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ποιημάτων τῶν ἱπποτῶν τῆς Ἑσπερίας, διακρίνεται ὁμως ἐπὶ πρωτοτυπίᾳ τῆς εὐρέσεως, ἐπὶ ψυχολογικῇ ἀληθείᾳ καὶ ἐπὶ πληθύνει ἀληθῶς ποιητικῶν καλλωνῶν, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων διαπρέπει ἐν τῇ νῆα ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ κατέχει θέσιν καὶ σήμερον ἐτι τυγχάνει ὄν λίαν δημῶδες.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἤρξατο ἀνακινούμενος καὶ ὁ πνευματικὸς ἐν Ἑλλάδι βίος ζωηρότερον. Γαλλικαὶ ἀναμορφωτικαὶ ἰδέαι εὗρον καὶ ἐνταῦθα κατάλληλον ἔδαφος, διὰ πολλῶν ἰδιωτι-

κῶν γενναίων προσφορῶν ἰδρύθησαν ἐκπαιδευτήρια ἱκανά, ἐδημοσιεύθησαν ἐφημερίδες καὶ περιοδικά (πρὸ πάντων δ' ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς»), μετὰ θερμοῦ ζήλου ἐκαλλιεργήθη ἡ περὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν σπουδὴ καὶ ἐν σχέσει πρὸς ταύτην ἀνεζωπυρήθη ἡ τάσις πρὸς μόρφωσιν τῆς τότε γλώσσης καὶ σπουδαία ἐγένετο ἡ ἀπόπειρα τοῦ δημιουργήσαι καλῶς μεμορφωμένον γραπτὸν λόγον, καθ' ὅσον ἴδη ζωηρότερον ἤσθάνθη τὸ ἔθνος τὴν ἀνάγκην κοινῆς τινος ἐνιαίας γλώσσης. Ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τῶν ἀναμορφωτῶν τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἴσται ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς ἀπὸ τοῦ 1748 μέχρι τοῦ 1833 ζήσας καὶ μεγάλας παρασχὼν ὑπηρεσίας ἐν τῇ ἀναγεννήσει τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης καὶ τῇ καλλιεργίᾳ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων παρ' ἡμῖν τε καὶ ἐν τῇ Δύσει.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων περὶ τῆς ἀρχαίας, τῆς Βυζαντιακῆς καὶ τῆς νῦν Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς καὶ ἐκ τῶν κατωτέρω ἀναπτυχθησομένων, κατάδηλον γίνεται, ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικὴ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ἕτερα τινε φάσις τῆς ἀρχαίας, ἐξ ἧς καὶ προῦλθεν. Ὅμοίως κατάδηλον γίνεται (τοῦθ' ὅπερ καὶ ἄλλως φυσικόν), ὅτι δὲν προῦλθεν αἴφνης καὶ ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ βαθμυδὸν καὶ ἐν μακρῷ χρόνῳ, πᾶσα δὲ μετάβασις ἐκ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν νεωτέραν ἐπετελεῖτο κατὰ μικρὸν καὶ πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς συνετέλουν ἐκάστοτε πολλὰ καὶ διάφορα φαινόμενα μεταβολῶν ἐν τοῖς φθόγγοις, τοῖς τύποις, τῷ θησαυρῷ τῶν λέξεων, τῇ σημασίᾳ αὐτῶν, τῇ φρασεολογίᾳ, συντάξει καὶ τοῖς λοιποῖς. Αἱ μεταβολαὶ αὗται ἴδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀρξάμεναι ἐξακολουθοῦσι καὶ σήμερον ἐτι, καὶ θέλουσιν ἐξακολουθεῖ βεβαίως ἐφ' ὅσον ζῶσα ὑπάρχει ἡ γλῶσσα καὶ ἐφ' ὅσον ἀναντίρρητος ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια ὅτι καὶ αὕτη ὡς περ ὄργανικόν τι ὄν ἀκμάζει καὶ παρακμάζει κατ' ἴδιους αὐτῆς φυσικοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ παρακμάζουσα εἰς νέαν μεταβαίνει ζωὴν, εἰς νέον εἰσέρχεται στάδιον. Ἐπειδὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ οὐδὲν σταθερὸν ὑπάρχει, ἀλλὰ τὰ πάντα εἰσὶ

*) Ἴδε ἀριθ. 16, σελ. 301—305.

1) Ἐδημοσιεύθησαν ταῦτα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῖ ἔν τοις Ἀτάκτοις αὐτοῦ (τόμ. 1, Παρισ. 1822) καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ Miller (ὡσαύτως ἐν Παρισίοις 1876).

μεταβλητά, έπεται, ότι και η γλώσσα σύν τῆ ἐκάστοτε τύχῃ, σύν τῆ διαφόρῳ ἀναπτύξει τοῦ ἕφ' οὐ λαλεῖται ἔθνος καὶ λαοῦ, ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ μορφώσεως, τῆς ιδιοφυίας, τοῦ κλίματος καὶ τῆς χώρας ἐν ἣ ζῆ, τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ βίου, τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν αὐτοῦ σχέσεων μεταβάλλεται¹, νῦν μὲν νέα προσλαμβάνουσα στοιχεῖα (ἐσηματισμένα ἐξ ἑαυτῆς ἢ καὶ ἔξωθεν), νέας λέξεις, νέους ὄρους, τύπους καὶ σχηματισμούς, νῦν δὲ στοιχεῖα ἀπηρχαιωμένα, λέξεις καὶ φράσεις ἀπηρχαιωμένα, τύπους ἀρχαίους εἰς λήθην καὶ ἀχρηστίαν ἐμβάλλουσα, ἀλλοτε τὰς σημασίας τῶν λέξεων παραλλάσσουσα, ἐπεκτείνουσα ἢ περιορίζουσα καὶ τροποποιούσα πῶς αὐτάς, καὶ ἄλλοτε νέας παρέχουσα ταῖς λέξεσι σημασίας καὶ εἰς νέαν ἐπανάγουσα ζωὴν τύπους πρὸ πολλοῦ εἰς λήθην καὶ ἀχρηστίαν περιελθόντας ἢ μόνον ἐν τοῖς ἀρχαίοις συγγράμμασι περιωθέντας. Ὡς περ λοιπὸν κινήσις ἐστὶν ἡ ζωὴ παντὸς ὀργανικοῦ ὄντος, οὕτω κινήσις ἐστὶ καὶ ἡ ζωὴ πάσης γλώσσῃς, κινήσις αἰωνία ὅτε μὲν ἐστὶ ζωρὰ παρίσταμένη, ὅτε δ' ἀσθενής, μεταβολὴ νῦν μὲν μειζών, νῦν δ' ἐλάσσων. Ἐκάστη ἐποχὴ, ἕκαστος αἰὼν ἐπιπροστίθησι καὶ αὐτῇ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεως αὐτοῦ. Οὐχὶ ἀνεπιτυχῶς δύνανται τις ἐπομένως νὰ παραβάλῃ τὴν γλῶσσαν πρὸς τινὰ ἀεννάως ρέοντα ποταμὸν· καθὼς δηλαδὴ οὗτος ἀναλόγως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν καταστάσεων καὶ τῆς φύσεως τοῦ δι' οὗ διέρχεται ἐδάφους νῦν μὲν ρεεὶ ὀρμητικῶς, νῦν δὲ γαληνιαιῶς, νῦν μὲν ἐστὶ διαυγής καὶ διαφανής ὡς ὕαλος καὶ ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀπαστράπτει ὡς ἄργυρος, νῦν δὲ σκοτεινὸς καὶ μελαγχολικὸς συμπαρασύρων ἰλύν, λίθους, ξύλα καὶ πᾶν τὸ ἔξωθεν προσπίπτον, ὅτε μὲν κυανόχρους ὡς ἐκ τοῦ κυανοῦ τοῦ οὐρανοῦ χρώματος, ὅτε δὲ πρασινίζων ὡς ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀνταναικλάσεως τοῦ χρώματος τῆς παραφυσμένης χλόης, ὅτε μὲν σκιερὸς ὡς ἐκ τῶν παρακειμένων ὑψηλῶν ὄρεων, ὅτε δὲ πλήρης φωτὸς καὶ λαμπρός, ὅτε μὲν περιωρισμένα ἔχων τὰ ρεῖθρα αὐτοῦ, ὅτε δ' ἐπεκτεταμένα, ὅτε μὲν ἄνευ ἢ μετ' ὀλίγων διακλαδώσεων ρέων, ὅτε δὲ μετὰ πολλῶν, καὶ μετ' ὄλας ὅμως ταύτας τὰς παρατηρουμένας μεταβολάς, μετ' ὄλας ταύτας τὰς ποικιλίας, καίτοι τὸ ὕδωρ, ἀεννάως ρέον, ἀδιακόπως καὶ ἀνακαινίζεται, οὐχ ἥττον ὁ ποταμὸς δὲν παύει τοῦ νὰ ἢ ποταμὸς, οὔτε μεταβάλλεται ἢ φύσις αὐτοῦ οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οὔτω καὶ ἡ γλῶσσα κινεῖται ἀεννάως καὶ διαφόρους

1) Καίτοι ἰσχυρὸν κατὰ τοῦ ἐκνεωτερισμοῦ καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς γλώσσῃς φραγμαδὸν ἀποτελοῦσι πρὸ πάντων ἡ γραφὴ, ὁ τύπος καὶ ἡ τεραστία τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας πληθὺς καὶ βελτιώσεις, μετ' ὅλα ταῦτα ἀληθῶς πλάνη ἤθελεν εἶναι τὸ θεωρεῖν νεωτέραν τινὰ γλῶσσαν ὡς τι ἐντελῶς πλῆρες καὶ σταθερὸν. Πρὸ παντὸς ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ νόμος τις τῆς φυγοτονίας καὶ εὐκολίας παρατηρούμενος πρὸ πάντων ἐν τῇ ἀπλοποιήσει ἢ παντελεῖ ἀποβολῇ δυσπροσέρτων ἢ ἀτόνων φθόγγων καὶ φθογγικῶν συμπλεγμάτων. Ἄφ' ἑτέρου δὲ ἡ τῆς ἀπομιμήσεως καὶ ἀναλογίας τάσις ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐφεύρεσιν καὶ ἀνάπτυξιν νέων λέξεων, τύπων καὶ σημασιῶν, αἵτινες ἢ λαμβάνονται ἐκ ξένης τινὸς γλώσσῃς, ἢ εἰσδύουσιν ἐκ τῶν διαλέκτων εἰς τὴν γραφομένην, ἢ σχηματίζονται ἐπὶ τῇ βίξει ἀρχαίων ἔχρων λέξεων καὶ τύπων.

μετὰ τῶν διαλέκτων καὶ γλωσσικῶν αὐτῆς ιδιωμάτων λαμβάνουσα πορείας, διαφόρους διανύουσα φάσεις, μεταβάλλεται μὲν καὶ μεταρρυθμίζεται ἐν πολλοῖς ἔνεκα διαφόρων λόγων ἐξωτερικῶν ἢ ἐσωτερικῶν, οὐχ ἥττον ὅμως δὲν παύει τοῦ νὰ ἢ γλῶσσα, οὐδ' ἀπόλλυσι τὸν οὐσιώδη αὐτῆς χαρακτῆρα, ἐφ' ὅσον τὸ ἕφ' οὐ λαλεῖται αὐτὴ ἔθνος κέκτηται τὴν αὐτενέργειαν αὐτοῦ καὶ ἐξακολουθεῖ ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ζῶν, ἐφ' ὅσον ἔχει αὐτοσυναίσθησιν, ἐφ' ὅσον ἠλεκτρίζει αὐτὸ τὸ λαμπρὸν παρελθόν, ἐφ' ὅσον ὁ χαρακτῆρ αὐτοῦ δὲν μεταβάλλεται οὐσιωδῶς.¹

Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν μετὰ τὴν παρέκδοσιν ταύτην εἰς τὸ προκειμένον. Εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῆς Βυζαντιτικῆς γλώσσῃς παρέχουσιν ἡμῖν τὰ περιωθέντα ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος γλωσσικά μνημεῖα. Ἀκριβοτέρα αὐτῶν ἔρευνα καταδείκνυσιν, ὅτι ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ εἶχεν ἦδη προσλάβῃ τὸν δημῶδη εἴτε νεωτερικὸν αὐτῆς τύπον πολὺ πρὸ τοῦ Πτωχοδρομοῦ καὶ Σπανέα, ἦτοι πρὸ τοῦ δεκάτου μ. Χ. αἰῶνος, καὶ οὗ τὸ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐπεκράτει ἐνιαχοῦ ἀδύθη γλωσσικὸς κυκεὼν, καθ' ὅσον ἀπαντῶμεν ἀδιαφόρως ἀναμιγνυμένας καὶ συναπτομένας λέξεις καθαρῶς ἀρχαίας, τύπους λίαν ἀρχαίους, μετ' ὅλας νεωτερικῶν καὶ χυδαίων οὕτως, ὥστε ἡ γλῶσσα παρίσταται ἐνίοτε ὡς τι τραγελαφικὸν καὶ τερατώδες μεγάλῃν προξενούσα ἀνδίαν καὶ ἀποστροφὴν. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἢ τοιαύτη ταραχὴ καὶ δυσαρμονία, ἢ τοιαύτη ἀδιάφορος συνανάμιξις ἀρχαίων τῆς γλώσσῃς τύπων καὶ φράσεων μετὰ κοινῶν ὅλας καὶ τετριμμένων τῆς καθωμιλημένης μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ αὐτὴ καὶ τότε ἐπεκράτει τάσις πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὁ αὐτὸς καὶ νῦν ὄργασμος (ὁ ἄλλως τε καὶ φυσικὸς), μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐνῶ τότε ἄνευ ἀρμονίας καὶ οὐχὶ ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ ἐγένετο ἐν τῇ γραφομένῃ ἢ ἀνάμιξις τῶν ἀρχαίων μετὰ τῶν νεωτέρων, ἦδη ὡς ἐκ τῆς διαφορῆς ἐποχῆς ἐν ἣ ζῶμεν καὶ ὡς ἐκ τῆς ἰκανῆς μορφώσεως, ἢν ἐκτῆσατο ἢ καθ' ἡμᾶς γλῶσσα, ἢ ἀνάμιξις γίνεται ἀρμονικῶς καὶ προσήκοντως, ὡς μαρτυρεῖ ἡ νῦν γλῶσσα τοῦ τύπου καὶ καθόλου ὁ νῦν γραπτὸς λόγος. Ἄλλως τε ἢ τότε ἐπικρατούσα ἐν τῇ γλώσσῃ σύγχυσις μαρτυρεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι ἀκριβῶς καὶ τότε ἢ ἀρχαία Ἑλληνικὴ οὔτε νεκρά, οὔτε ἄσχετος πρὸς τὴν καθωμιλημένην ἔθεωρεῖτο διότι ἄλλως ἄσκοπος καὶ ματαία ἦθελεν ἀποδοῖ ἢ ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ συνανάμιξις στοιχείων ἀρχαίων μετὰ νεωτέρων, ἀν τὰ ἀρχαία ἦσαν ὅλας ἀκατάληπτα τοῖς πολλοῖς. Ὡς τε ὁ γραπτὸς λόγος ἀνάκαθεν στενῶς στυνέτερον μετὰ τῆς ἀρχαίας καὶ φυσικῆ τῷ λόγῳ στενώτερον πάντοτε, ἢ ἡ καθωμιλημένη. Οὐδὲν λοιπὸν τὸ παράδοξον, ὅτι καὶ νῦν τὸ

1) Εἰς ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων λόγων τῆς ἐπὶ ὀλοκλήρους χλιστηρίδας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀλωσθῆτος διατηρήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσῃς ὑπῆρξε καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦ Ἑλλῆν. ἔθνους περελθόν, ὅπερ οὐδέποτε ἐξέλιπον ἐκ τῆς μνήμης αὐτοῦ. Ἐθνη μὴ μεγαλοργήσαντα ἐν τῷ παρελθόντι ἢ πάντῃ ἐξέλιπον ἐκ τοῦ πολιτικοῦ ὄριζοντος, ἢ περιεσώθησαν μὲν, ἀλλὰ νεοθευμένα, ἐκνευρισμένα καὶ ἐκπεφλισμένα σχεδὸν ἢ καὶ ὅλας διάφορον τῆς προγονικῆς λαλοῦντα γλῶσσαν. Ἐκ τούτων ἐννοεῖται τίνος ἔνεκα διετήρησε τὴν προγονικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν τοσοῦτον καθαρὰν, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος.

αὐτὸ συμβαίνει· διότι καὶ ἡ σήμερον γραφομένη νέα Ἑλληνικὴ συνδέεται λίαν στενῶς μετὰ τῆς ἀρχαίας, σχετικῶς στενώτερον, ἢ ἡ καθωμιλημένη, στενώτερον, ἢ Ῥωμανικὴ τις γλῶσσα μετὰ τῆς Λατινικῆς, ἐνῶ τοῦναντίον αἱ νέαι Ἑλληνικαὶ διάλεκτοι διαφέρουσι τῆς γραφομένης πολλῶ μᾶλλον, ἢ αἱ πλεῖσται λοιπαὶ Εὐρωπαϊκαὶ γλῶσσαι ἐν σχέσει πρὸς τὴν γραφομένην αὐτῶν ἐξεταζόμεναι¹. Τὸ περιεργον τοῦτο φαινόμενον ἐρμηνεύει αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς νῦν Ἑλληνικῆς, ἥτις, ὡς ἐλέχθη προηγουμένως, προῆλθεν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς (ἐξαιρέσει τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου) διὰ τῆς κοινῆς καὶ τῆς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, καθωμιλημένης, καίτοι ἡ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους θυροφῆ τῶν ποικιλωτάτων ἐθνικοτήτων σπουδαιῶς μετέβαλε τὸν ἀρχαῖον τῆς γλώσσας καθαρὸν τύπον. Διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, τοῦ φυσικοῦ τούτου κέντρου, γυμνωθεῖσα ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα παρημελήθη ὡς γραπτὴ γλῶσσα, ἡ δὲ παραμέλησις αὕτη ὑπεσθόθησε τὴν βαθμιαίαν τῶν δημῶδων διαλέκτων ἀνάπτυξιν καὶ συγχρόνως τὴν ἐν αὐταῖς πρόσληψιν στοιχείων ξένων, ἰδίως ἰταλικῶν, γαλλικῶν, σλαβικῶν καὶ τουρκικῶν.

Ἐν τῇ ἐκκαθάρσει τῆς γραπτῆς γλώσσας ἀπὸ βαρβαρισμῶν καὶ χυδαῖσμων καὶ ἐν τῇ διαλλαγῇ αὐτῆς μετὰ τῆς καθωμιλημένης, ὡς προεῖρηται, μεγάλας παρέσχεον ὑπηρεσίας πρὸ πάντων ὁ Κοραΐς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος. Ἐτεροὶ προῦχώρησαν πολὺ περαιτέρω, ζητήσαντες ν' ἀναγάγῃσι πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἀποψὴν τὴν ὅλην κατασκευὴν τῆς γλώσσας· ἡ δὲ τοιαύτη ἀπόπειρα φυσικῶ τῷ λόγῳ παρήγαγεν (ἰδίως δ' ὅτε σὺν τῇ ἀνιδρύσει τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ζωηρὰ παρέστη ἡ ἀνάγκη ἐνιαίας γραπτῆς γλώσσας) ἀντιθεσὶν μεταξὺ λογίας καὶ μᾶλλον δημῶδους διευθύνσεως, ἥτις ἀντιθεσὶς εἰσέτι δὲν ἐξέλιπεν ἐντελῶς. Τὰ σχολεῖα, ὁ τύπος, ἡ πολιτεία καὶ ἐκκλησία συνετέλεσαν πάλιν πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον καὶ τεχνικώτερον μῶρφωσιν τοῦ γραπτοῦ λόγου. Καὶ ὅμως διατέλει φυσικῶς εἰσέτι πάντοτε ἐπαισθητὴ ἡ μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς ὑφίσταμένη διαφορά. Τὴν φυσικῶς ἤδη μεταξὺ τῆς τῶν λογίων γλώσσας καὶ τῆς καθωμιλημένης ὑφίσταμένην ἀντιθεσὶν ὑπ' ὅψει ἔχοντες τινες ἀδαεῖς τῆς ἀληθοῦς ἱστορικῆς τῆς γλώσσας ἡμῶν καθόλου ἀναπτύξεως, ἀδίκως κατεξινέχθησαν καὶ καταφέρονται κατὰ τῶν ἡμετέρων λογίων, διότι δῆθεν οὗτοι ἀποκλειστικῶς ἐδημιούργησαν καὶ δημιουργοῦσι γλῶσσας τεχνητὴν καὶ πλαστὴν, γλῶσσαν ἐπιτετηθευμένην, ἣν ζητοῦσι νὰ ἐπιβάλλωσι τῷ λαῷ, ὅστις καθ' ἃ λέγουσιν οὐδαμῶς ἢ καὶ ἐλάχιστα ἐννοεῖ αὐτήν. Ἡ ἀκριβὴς ἐρευνα τῆς ἱστορίας τῆς ἀναπτύξεως τῆς γλώσσας τῶν λογίων, ἡ ὑπαρξὶς τοιαύτης ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν καθωμιλημένην οὐ μόνον παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντὶ πεπολιτισμένῳ λαῷ ἐν πάσῃ ἐποχῇ ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, καὶ ἡ πείρα ὅτι ὁ λαὸς καλῶς

ἐννοεῖ αὐτήν, ὡς ἔχει σήμερον, καὶ δὲν θεωρεῖ αὐτήν ὡς ξένον τι πρὸς αὐτόν, πάντα ταῦτα μαρτυροῦσι πόσον ἐσφαλμένη ἐστὶν ἡ εὐτυχῶς παρ' ὀλίγοις μόνον ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐπικρατοῦσα περὶ τῆς γραπτῆς γλώσσας ἰδέα καὶ πόσον ἀδικοῦσι τοὺς λογίους, οἵτινες μᾶλλον εὐγνωμοσύνης καὶ πολλῆς μάλιστ' εἰσὶν ἀντάξιοι· διότι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἄλλως στενῶς καὶ μετὰ τῆς καθωμιλημένης συνδεομένης ἀρχαίας μορφῶσιν ἐκ τῶν στοιχείων ἀμφοτέρων γλῶσσαν τοιαύτην, ἥτις ν' ἀνταποκρίνεται πληρέστατα τῇ παρουσίᾳ ἐθνικῆς ἀνάγκης καὶ νὰ προσεγγίξῃ ὡς οἶόν τε τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ κυταστῇ ἀκατάληπτος τοῖς πολλοῖς ὑπὲρ τὸ δέον ἀφισταμένη τῆς καθωμιλημένης⁽¹⁾. Ἡμεῖς καὶ ἐν ταῖς ὀλίγαις ἡμῶν γνώσεσι περὶ τῆς τῶν λογίων γλώσσας ἐν σχέσει πρὸς τὴν καθωμιλημένην ὑπ' ὅψει ἔχοντες τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐκπαλὴν σταδιοδρομίαν ἐκατέρωθεν αὐτῶν, οὐ μόνον οὐδαμῶς τολμῶμεν νὰ καταδικάσωμεν τοὺς ἀληθῆ κεκτημένους παιδείαν λογίους τοῦ ἡμετέρου γένους, τοὺς εἰς τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ γραπτοῦ λόγου συντελέσαντας καὶ συντελοῦντας, ἀλλὰ καὶ τὸν προσήκουσα ἀπονέμεται αὐτοῖς σεβασμὸν, τὴν προσήκουσαν ἐκτίμησιν, ὡς ὀρθῶς ἀνάγκην φυσικὴν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀναγνωρίζουσι καὶ πρὸς τελείαν αὐτῆς ἐκπλήρωσιν ἀκαμάτως ἐργασάμενοι καὶ ἐργαζόμενοι, ὡς διακρίνασιν ἀλήθειαν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσας ἡμῶν καθόλου πηγάζουσαν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀληθείας ταύτης τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς δράσαι καὶ δρῶσιν ἔτι. Ναί! ἐὰν ἀναδιψῶμεν τὴν ἱστορίαν παντὸς ἔθνους, παντὸς λαοῦ, καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ ἐλάχιστου πεπολιτισμένου, θέλομεν ἴδῃ, ὅτι δύο τῆς γλώσσας αὐτοῦ κυριώτεροι ἐπιφαίνονται ἐκάστοτε τύποι, ἥτοι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἡ ἄλλως χύθην γλῶσσα καλουμένη, καὶ ἡ τῶν λογίων. Ὡσπερ δ' ἀναμφισβήτητός ἐστιν ἡ ἀλήθεια αὕτη καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡμῶν προγόνους (διότι βεβαίως καὶ ἐπὶ Ὀμήρου καὶ ἐπὶ Θουκυδίδου καὶ ἐπὶ Ξενοφῶντος καὶ Πλάτωνος τὸ πλῆθος ἐτάλει γλῶσσαν διαφέρουσαν τῆς τῶν κλαδικῶν τούτων καὶ ἄλλων συγγραφέων γλώσσας καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι οἱ δόκιμοι συγγραφεῖς βεβαίως ἐν ταῖς καθ' ἡμέραν μετὰ τῶν ἄλλων ἀναστροφῆς οὐχὶ ἀπαραλλάκτως ἐν τῷ αὐτῷ γλωσσικῷ τύπῳ ἐλάλουν πρὸς πάντας οὐδὲ διεχειρίζοντο τὴν αὐτὴν ἀπαραλλάκτως καὶ ἐν τῷ γράφειν γλῶσσαν), ὥσπερ ἡ ἀλήθεια αὕτη φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐπεκράτησε καὶ ἐν πάσῃ ἐποχῇ, οὕτω δὲν δύναται εἰμὶν ὁσαύτως νὰ ἰσχύῃ καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Οἱ ἀποδοκιμάζοντες τὸν γραπτὸν ἡμῶν λόγον, ὡς νῦν ἔχει, καὶ τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν τῶν αὐτοῦ, ἀπαρνοῦνται οἰκοδόμημα ὀλοκλήρων αἰώνων, ἀπαρνοῦνται αὐτὴν τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ. Κυρίως λοιπὸν δύο παρίστανται ὅψεις πάσης γλώσσας ζώσης καὶ ἡ μὲν ἐκφαίνει τὴν ἀξεστον καὶ φυσικὴν αὐτῆς μορφήν, ἡ δὲ τὴν ἐντεχνον καὶ ἐπιτετηθευμένην, ὡς οἶόν τε μετὰ τῆς φυσικῆς συνδιπλαγαμέ-

1) Ἐπειδὴ ὁ τύπος τῶν νεωτέρων Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ὡς νῦν αὐταὶ ἔχουσι, δὲν ἀριθμεῖ πολλῶν αἰώνων ὑπαρξίν, φυσικῶ τῷ λόγῳ ἡ γλῶσσα τῶν Εὐρωπαϊκῶν λογίων δὲν διαφέρει πολὺ τῆς τοῦ λαοῦ, ἐκτὸς ἐὰν λάθῃ τις ὑπ' ὅψει πολλὰς καὶ ἐν Εὐρώπῃ διαλέκτους, ἅς οὐδ' αὐτοὶ οἱ λόγιοι ἐννοοῦσιν, ἂν μὴ ὦσιν εἰδικοὶ περὶ τὰ γλωσσικά.

1) Ὁμολογουμένως ὑπερτεροῦσι πολὺ ἐν τῇ τῶν λογίων γλώσσῃ τὰ στοιχεῖα τὰ ἀρχαῖα, ἀλλ' ἡ ὑπερτέρεσις αὕτη οὐδαμῶς βλάπτει ἐν ὅσῳ ὁ λαὸς ἐννοεῖ καλῶς. Εὐληπτοτέρα δὲ δύναται ν' ἀποβῇ αὐτῷ αὕτη ὁσημέραι νομοφουμένη, ἐὰν προσλάβῃ ἐν ἑαυτῇ καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ περιωθέντα ἀρχαῖα γλωσσικά μνημεῖα.

νην και συνηρμοσμένην. Ὡστε ὑπ' ὄψει ἔχοντες ταῦτα, πρὸς δετὴν καθόλου ἐνεστώσαν τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου κατάστασιν και τὴν πρὸς τὴν καθωμιλημένην αὐτοῦ σχέσιν, οὐδαμῶς δικαιούμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸν ὡς ἀποκλειστικὸν τῆς τέχνης δημιουργημα, ὡς δημιουργημα τῆς φαντασίας τῶν λογίων, ὡς ἀποκύημα τῆς ἐξημμένης σχολαστικῶν τινῶν κεφαλῆς, ὡσπερ τινὲς ἐπιπολαιῶς και οὐχὶ κατὰ βάθος και ἀντικειμενικῶς τὰ πράγματα ἐξετάζοντες ὑπέθεσαν, χωρὶς οὔτε κἀν νὰ παρατηρήσωσιν, ὅτι τὰ στοιχεῖα τοῦ γραπτοῦ λόγου ἐλήφθησαν πάντοτε και λαμβάνονται οὐχὶ ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ και ἐκ τῆς ὅλης φυσικῆς και ἀτέχνου μὲν, ἀλλ' κατὰ νόμους και κανόνας ὡσαύτως ἰδιαίτερος μορφουμένης γλώσσης τῶν πολλῶν. Ἡμεῖς τοῦλάχιστον ὁμολογοῦμεν πάντοτε και μεθ' ἡμῶν θέλει συνομολογῆ πᾶς ὀρθῶς φρονῶν, ὅτι κυρίως εἰπεῖν μόνος ὁ λαὸς δημιουργεῖ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο ὁμολογοῦντες οὐδαμῶς δικαιούμεθα και ν' ἀπαρνηθῶμεν τοῖς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένοις λογίοις τὸ συμπῶνως τῇ ἐθνικῇ ἀνάγκῃ και ταῖς περιστάσει καλλιμεργεῖν και ἀναπτύσσειν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν τὴν στεγῶς και μετὰ τῆς ἀρχαίας και μετὰ τῆς χυδνῆς γλώσσης συνδεομένην και ὡς μεσότοιχον ἐν τῷ μέσῳ ἀμφότερων κειμένην, τὸ ἀνυψῶσαι αὐτὴν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῇ περιωπῆν και δι' αὐτῆς ἐπιδρᾶν (ἔστω και ἐλάχιστα) και ἐπὶ τὴν ἰδιαίτεραν τῆς ἰδίως γλώσσης τοῦ λαοῦ μόρφωσιν. Οὐδὲ δυνάμεθα ποτε νὰ πιστεῦσωμεν, ὅτι ἠδυνήθησαν ποτε ἢ και δύνανται οἱ λόγοι μνδερμῶν δυνάμειοι νὰ ἐξασκήσωσι βίαν, μνδὲνα περιορισμόν, νὰ ἐπιβάλωσιν ἢν οὔτοι ἐδημιούργησαν (ὡς τινες φρονοῦσιν) ἢ δημιουργοῦσι γλῶσσαν, ὅπως ἀκατάληπτον οὔσαν και μνδερμῶν ἢ και ἐλαχίστην πρὸς τὴν τοῦ λαοῦ γλῶσσαν φέρουσαν σχέσιν. Ἄλλως τε πῶς ἀγογγύστως ἠθελεν ἀνεχθῆ ὀλόκληρος λαὸς τὴν ἐπιβολὴν γλώσσης ἀκατάληπτον ἢ και δυσπέπτου αὐτῷ, γλώσσης ὑπὸ σχετικῶς ὀλίγων μόνον ἐφευρημένης και δεδημιουργημένης και κτῆμα τούτων μόνον θεωρουμένης; Ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀνοχὴ και ὑποστήριξις μάλιστα και ἐκτίμησις τῆς γλώσσης τῶν λογίων μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ λαὸς δὲν θεωρεῖ αὐτὴν ὡς πάντῃ ξένην αὐτῷ, δὲν θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ἀποκλειστικὸν τῆς τέχνης τῶν λογίων προῖόν, ὡς μόνον τούτων κτῆμα, ἀλλὰ συναισθάνεται, ὅτι και αὐτὴ κατὰ μέγα μέρος ἀνήκει αὐτῷ, ὅτι και αὐτὴ ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀνέθορον, ὡς οἰκοδομηθεῖσα κατὰ μέγα μέρος ἐκ στοιχείων εἰλημμένων ἐκ τῆς φυσικῆς, ἀτέχνου και ἀπερίττου γλώσσης. Δύναται τις ἴσως νὰ παραβάλῃ τὴν γλῶσσαν τῶν λογίων πρὸς τὴν μεγαλοπρεπὲς και λαμπρὸν οἰκοδόμημα ὡσπερ δηλαδὴ τὸ τοιοῦτον οἰκοδόμημα, καιπερ τεχνιέντως ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος και τῶν οἰκοδόμων ὠκοδομημένον, δὲν θεωρεῖται κτῆμα αὐτῶν, ἀλλ' ἐκείνου, ὅστις ἐδαπάνησε πρὸς οἰκοδομὴν, ἐπομένως ἐκείνου, ὅστις παρέσχε τὸ ἀπαιτούμενον ὑλικόν, ὥστε κατὰ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ νὰ κατασκευασθῆ τὸ οἰκοδόμημα, οὔτω και τὸ μέγα και λαμπρὸν οἰκοδόμημα τῆς γλώσσης τῶν λογίων, καιπερ τεχνιέντως, καιπερ καλλιτεχνικῶς ὑπ' αὐτῶν ὠκοδομημένον, ἐστὶ κτῆμα ἐν γένει τοῦ λαοῦ, τοῦ πρὸς οἰκοδομὴν αὐτοῦ

ικανὰ παρασχόντος στοιχεῖα. Ἡ μόνη διαφορὰ ἐν τῇ παραβολῇ ταύτῃ ἐστίν, ὅτι ἐνῶ ὁ ἀρχιτέκτων και οἱ οἰκοδόμοι τοῦ οἰκοδομήματος ἐπαξίως ἀνταμείβονται ὑλικῶς και ἠθικῶς μάλιστα, ὅταν τὸ ἔργον τῆς τέχνης αὐτῶν ἐξέχη ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, προκειμένου περὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς και ἐξόχου οἰκοδομήματος τῆς γλώσσης τῶν λογίων, οὔτοι συνήθως οὐ μόνον ὑλικῶς δὲν ἀνταμείβονται, ἀλλὰ και περιφρονοῦνται και ἠθικῶς ἐνίοτε (ἵνα μὴ εἰπωμεν πολλάκις) προσβάλλονται ὑπὸ τινῶν ἐπιπολαιῶς τὰ πράγματα ἐξεταζόντων, ὡς σχολαστικοὶ και «δασκάλοι», ἵνα κοινῶς εἰπωμεν, χαρακτηριζόμενοι, ἀκριδῶς αὐτοὶ οὔτοι, οἵτινες μετ' ἀληθοῦς ἀνταπαρνησίας τὴν ἱεράν αὐτῶν ἀποστολὴν ἐκπληροῦντες ζητοῦσιν ὅπως ἐν τῇ νῦν μεταβατικῇ τοῦ ἡμετέρου Γένους καταστάσει μορφώσωσι γλῶσσαν ὡς οἶόν τε τελείαν, δυναμένην ἀνέτως και μετὰ πάσης εὐχερείας νὰ ἐκφράξῃ πᾶσαν ἀληθῆ γνῶσιν πρὸς διάπλασιν τῶν ἠθῶν τῆς νεολαίας και μόρφωσιν τοῦ πνεύματος αὐτῆς, πρὸς ἀνύψωσιν αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, ἀκριδῶς, λέγομεν, αὐτοὶ οὔτοι, οἵτινες, μετὰ πολλῶν ἀγῶνων και θυσιῶν τὰ μάλιστα εἰς τὴν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους πρόδοον και εὐημερίαν συντελέσαντες, δύνανται και δικαιοῦνται ἀληθεῖς νὰ θεωρῶνται τῆς κοινωνίας μάρτυρες.

Α. Η. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

(Ἐπεταί τὸ τέλος).

ΟΙ ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΤΥΠΟΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΝΤΩΝΥΝΙΩΝ τοῦ α' και β' προδῶπου.¹

Πρῶτος τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, παρ' ᾧ ἅπαν τῶσιν οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς νῦν δημῶδεις τύπους τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν, εἶναι *Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος* (1^ο αἰών). Παρὰ τούτῳ τὸ πρῶτον εὑρηται ὡς (*Ἐκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως*, ἐκδοσ. H. Leichius και J. Reiske, σ. 36, 37, 38, 42, 44, 81, 61, 380, 383, 384, 650, 651). Τὸ ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο ἐκ τοῦ ἐνικοῦ σὲ ὡς τὸ ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ ἑαυτόν, γνωστὸν δὲ ὅτι τοῦτο εἶναι σύνθεσις τοῦ ἑ (ἐνικ. γ' προσ.) αὐτόν, ἔπειτα δὲ μετηνέχθη και εἰς τὸν πληθυντ. ἑαυτοῦς ἀντὶ σφᾶς αὐτοῦς. Ἡτο δὲ ἀρχικῶς τὸ σᾶς αἰτιατ., ὡς ἅπαντ' παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ (αὐτόθι σ. 380), ἔπειτα δὲ ἐτέθη ἀντὶ τῆς γενικ. ἡμῶν. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ σᾶς ἀντὶ ἡμῶν προῆλθεν ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς Κοινῆς Διαλέκτου χρῆσεως τῆς αἰτιατ. ἀντὶ τῆς δοτικῆς. Ἀρχικῶς δὴλον ὅτι ἐλέγετο *πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν ἡμῶν*, ἔπειτα *πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν ἡμᾶς*, ἐξ οὗ, ἀντὶ ἡμᾶς, σᾶς, *πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σᾶς*, ὅπερ πλειστάκις παρὰ Πορφυρογεννήτῳ εὑρηται (αὐτόθι σ. 36, 37, 38,

1) Ἐκ πραγματείας D. C. Hesselting ἐν *Byzantinische Zeitschrift*, τόμ. Α', σ. 379—391.